

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

שיעור ממורינו הרב יהודה גנס שליט"א, שביעי של פסח תשס"ח:

חלק ההלכה

א] הטעם מדוע בסוכות גומרים את ההלל כל יום ובפסח לא

איתא בגמ' (בערכין י'): י"ח ימים שהיחיד גומר בהם את ההלל, שמונה ימי החג וכו', ויו"ט הראשון של פסח וכו', מאי שנא בחג דאמרינן כל יומא ומאי שנא בפסח דלא אמרינן כל יומא, בחג חלוקין בקרבנותיהן, בפסח אין חלוקין בקרבנותיהן וכו', ע"כ. פ', בסוכות שאין הקרבנות שוים, דפרי החג התמעטו והלכו, כמו כן אמרינן הלל השלם כל יום, אבל בפסח שאותו קרבן היה קרב כל יום – די לומר הלל שלם פעם אחת.

ובביאור סברת הגמ' דההלל תלוי בחילוק הקרבנות, כתבו התוס' בתענית (דף כח:), דבסוכות כל יום חשיב כיו"ט לעצמו, משא"כ בפסח דהוא נחשב כיו"ט אחד ארוך ודי לומר פעם אחת הלל השלם.

(ומהאי טעמא נהוג גם דבהפטרות שבת חול המועד פסח לא מזכירים את החג ובסוכות מזכירים, ע' במשנה ברורה סימן ת"צ ס"ק ט"ז, ואכ"מ).

ומקובל בשם הגר"ח מבריסק שמי שלא אמר הלל השלם ביו"ט ראשון של פסח מחמת סבה כל שהיא, צריך לאמרו באחד משאר ימי הפסח, דלפי מה שנתבאר מדברי הגמ' בעצם מחמת כל יום מימי הפסח יש לומר הלל, אלא דכולם נפטרים בהלל של יום הראשון, משא"כ מי שלא אמר.

(אלא דבמדרש איתא טעם אחר לא לומר בשביעי של פסח, שמעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה, ולקמן יתבאר בזה בעז"ה).

ב] והנה בבית יוסף (סימן ת"צ) כתב בשם המדרש טעם נוסף לאי אמירת הלל בשביעי של פסח, דאמר הקב"ה מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה. ובט"ז ועוד פוסקים העתיקו טעם זה לעיקר, וכתב הט"ז דהא דבחול המועד לא אומרים הלל שלם הוא כדי שלא יהיה חול המועד עדיף מיו"ט דשביעי של פסח.

ובישועות יעקב שם תמה מדוע העתיקו הפוסקים לעיקר את טעם המדרש ולא את הטעם של הגמ' הנ"ל.

וכתב שם ליישב, דהנה בגמ' בערכין שם מבואר דבחנוכה אומרים הלל אף שאינו מועד משום הנס שנעשה בו, וא"כ לפי זה טעם הגמ' הנ"ל הוא רק טעם מדוע לא לומר משום יו"ט, אולם עדיין הוה ליה לומר בשביעי של פסח הלל משום הנס של קריעת ים סוף, ולזה בא טעמו של המדרש שמעשי ידי טובעים בים וכו', ועל נס זה אין לומר הלל. (ויש להוסיף דגם בעיקר תקנת אמירת הלל מצינו בפסחים דחכמים תקנוהו על כל פרק ופרק ועל כל צרה שלא תבוא וכו', ויעויין בחידושי מרן רי"ז הלוי הלכות חנוכה מש"כ בזה).

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

אלא דלענ"ד יש להעיר בדבריו, דלכאורה בדעת הט"ז קשה לבאר כן, דא"כ מדוע הוצרך להוסיף דבחול המועד לא אומרים כדי שלא יהיה עדיף משביעי של פסח, דבחול המועד הרי כל הסבה לומר הלל הוא מדין יו"ט ולא מדין הנס, ולזה די בטעם הגמ'.

עוד יש להעיר, דאף שבזמן שנגאלים מצרה יש לומר הלל גם בלי דין יו"ט, מ"מ י"ל דקביעות הלל בכל שנה הוא רק מדין יו"ט, וכוונת הגמ' דבחנוכה משום הנס החשיבוהו כיו"ט לענין הלל, דלפ"ז יהיה די לכאורה בטעם הגמ' גם להלל דנס.

ומקור לדברים אלו מלשון הגמ' (בשבת כא:) לענין חנוכה, שלשנה אחרת קבעוהו יו"ט בהלל והודאה, ויעו"ש ברש"י דכוונת הגמ' דהוא יו"ט לענין אמירת הלל, הרי מבואר להדיא כדברינו.

גם מדברי התוס' בתענית (דף כח:) מבואר להדיא דהלל בחנוכה הוא רק משום היו"ט שבו יעו"ש, הרי מבואר כדברינו, ולכאורה נסתר א"כ תירוצו של הישועות יעקב.

(ושמא יש לומר דלולא הטעם דמעשי ידי טובעים בים וכו', היינו מחשיבים את שביעי של פסח ליו"ט בפני עצמו משום הנס, וכלשון התוס' בתענית דבחנוכה שבכל יום היה הנס מתגדל חשוב כל יום כיו"ט לעצמו, ועיין).

ואם ננקוט דלא כדברי הישועות יעקב אלא דיש מחלוקת בין הגמ' למדרש יצא נפ"מ בדברי הגר"ח הנ"ל, במי שלא אמר הלל השלם עד יו"ט האחרון, דלטעם הגמ' יאמר בו הלל השלם, ולטעם המדרש לא יאמר דמעשי ידי טובעים, (ויש לעיין לענין חוה"מ ודוק).

ג] אם הלל דשאר ימי הפסח הוא תקנת חכמים או מנהג

והנה התוס' (ערכין י.) כתבו דהלל בשאר ימי הפסח אינו אלא ממנהג, וכהלל דראש חודש שאמרו עליו בגמ' (תענית כח:) דאמירתו אינה אלא מנהג.

ומאידך הר"ן בשבת הביא שנחלקו בזה הבה"ג והרמב"ן, שדעת הבה"ג היא כתוס', ומאידך הרמב"ן בלקוטותיו נקט שאמירת ההלל בשאר ימי הפסח היא חובה מדברי חכמים, אלא דכך תיקנו לומר הלל בדילוג ולא הלל השלם.

(וכמדומה דבלקוטות הרמב"ן שבידינו לא הובאו דבריו אלו בכל הסוגיות העוסקות בנושא זה, והמקור שבידינו לשיטת הרמב"ן הזו הוא רק דברי הר"ן הנ"ל).

והנה, מלבד מה שנפ"מ בין הרמב"ן לתוס' והבה"ג אם בהלל דראש חודש שרי להפסיק בדיבור, דלתוס' אסור (וכמו שמבואר בברכות יד. שאסור להפסיק בהלל גם בימים שאין גומרים אותו) ולרמב"ן שרי (ומבאר שבברכות איירי בפסח דוקא), וכמבואר שם בר"ן ע"ש, יתכן שיש עוד נפ"מ ביניהם וכמו שיתבאר.

דהנה הביאור הלכה (בסימן תכ"ב) כתב לצדד דאף שנשים אינן מוציאות את האנשים בהלל, דכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתם וכמבואר במשנה בסוכה, מ"מ בהלל דראש חודש דאינו אלא מנהג – אם נהגו גם נשים באמירתו הרי הם כאנשים, ומוציאות אותם ידי חובתם.

קהל עדת ישורון

ירושלים

והנה בהלל דפסח פשוט שהדבר יהיה תלוי במחלוקת הנ"ל, דלתוס' והבה"ג דין פסח הוא כדין ראש חודש ויוציאו הנשים את האנשים, ולרמב"ן שהוא חובה גמורה והנשים אינן חייבות בה דהוי מצות עשה שהזמן גרמה פשוט שלא יוציאו את האנשים.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

חלק האגדה

א] חג הפסח הוא כיום ארוך, כשם שחרות ישראל הותחלה בתחילת פסח והסתיימה בסופו

התבאר לעיל מדברי התוס' בתענית (דף כח:), דחג הפסח חלוק מחג הסוכות, דחג הפסח הוא כולו כיו"ט ארוך ובסוכות כל יום נחשב כיו"ט לעצמו.

והנה בטעם הדבר שפסח נחשב כיו"ט אחד ארוך יש לבאר בפשיטות, דהלא מהות החג היא "זמן חרותינו", וחרותם של ישראל הלא לא הושלמה עד לאחר קריעת הים, וכלשון הפסוק "ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים".

(וע' רש"י במגילה יד. שביאר את דברי הגמ' שם שחכמים תיקנו מקרא מגילה מק"ו משירת הים, דמה מעבדות לחרות אמרו שירה, ממות לחיים לא כל שכן, דכתב שם רש"י וז"ל: מעבדות לחרות – ביציאת מצרים אמרו שירה על הים, עכ"ל).

הרי דלכן פסח הוא כיו"ט ארוך, שבו אנו חוגגים את חירותינו שהותחלה במכת בכורות והיציאה ממצרים ביו"ט הראשון והושלמה בקריעת ים סוף ביו"ט האחרון.

והנה מלבד הדברים כפשוטם וכנ"ל, יתכן להוסיף בזה עוד, דהנה הבית הלוי ביאר דנס יציאת מצרים היה חלוק משאר הניסים בזה, דלפי ההנהגות שקבע הבורא בעולמו – לא היה לישראל את הזכות לצאת, דהללו עובדי עבודה זרה והללו וכו', וכמ"ש חז"ל "והמים להם חומה" – אל תיקרי חומה אלא חימה, דשרו של ים אמר עובדי עבודה זרה עוברים בי, וכמ"ש בזוהר דהקב"ה תבר כל תרעין, ולכן במכת בכורות נאמר ועברתי בארץ מצרים, ודרשו בהגדה של פסח אני ולא מלאך וכו', שכביכול יציאת מצרים לא יכלה להיעשות ע"י המלאכים דזהו נגד טבעם, וכמו שאומרים בשיר היחוד (יום ג') כל היצורים בגבול שמתם, עיש"ה.

ומצינו דגם מבחינה זו לא יצאו ישראל מיד מצרים עד לאחר קריעת ים סוף, יעו' ברש"י (שמות י"ד, י"ט) שכתב על הפסוק "ויסע מלאך האלוקים" וכו' שבאותה השעה היו ישראל נתונים בדין אם להינצל או לא (וזכו להינצל בזכות המסירות נפש של נחשון כמו שאמרו חז"ל, ובזכות המילה וארונו של יוסף כמו שאמרו חז"ל, ובעצם המילה וארונו של יוסף ענין אחד הם, וכמבואר בכמה מקומות דיוסף השלים את ענין הברית, ואכ"מ).

עוד כתב רש"י (שמות י"ד, י') על הפסוק "והנה מצרים נוסע אחריהם", שראו את שרו של מצרים נוסע לעזור למצרים, ולהנ"ל יובן היטב דהלא עד עתה היו ברשות שרו של מצרים, וכדביאר שם בבית הלוי, דכשישראל בגלות תחת אומה הרי הם תחת שלטון שרה של אותה אומה, דלפ"ז יובן ששרו של מצרים קטרג עליהם שאינם ראויים לצאת מרשותו. (ונראה דכשם שפירש רש"י כאן דשם "מצרים" בסתם מתפרש גם על שרם של מצרים, כן יפורש במקומות אחרים כגון בפסוק "ויושע ה' את ישראל מיד מצרים", או "וידעתם וכו' המוציא אתכם מיד מצרים", ויבוארו הדברים כהנ"ל).

ויעויין עוד בהגדת תולדות אדם לחיי אדם (הובאו הדברים בספר פנינים משלחן הגר"א סוף עקב) דבנס של קריעת ים סוף נכלל גם דהקב"ה כילה את שרם של מצרים, ויבואר

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

להנ"ל שהוא כדי להוציא את ישראל לגמרי ממצרים ושלא יקטרע עליהם (והובאו הדברים בשיעור בפורים).

ועל כל פנים יבואר לכל הנ"ל מדוע פסח נחשב כיו"ט אחד ארוך, משום שמכל הבחינות הותחלה חירות ישראל ביו"ט הראשון והסתיימה ביו"ט האחרון.

ב] ולהנ"ל אפשר לבאר את הפסוקים במזמור "בצאת ישראל ממצרים" שבהלל, "בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לוועז, היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו", דהיינו שמעתה ישראל ברשות הקב"ה ולא בשליטת שרי מעלה כלל, (וע"ע רמב"ן ויקרא י"ח כ"ה, ודוק).

ומסיימים "מה לך הים כי תנוס" וכו' – והיינו כנ"ל ששרו של ים טען שאין ראוי לים להיקרע לישראל, וענה הים "מלפני אדון חולי ארץ, מלפני אלו-ה יעקב", דיעוין בברכות (דף ז:): דעד שבא אברהם לא היה מי שקרא לקב"ה אדון, (ואף דניאל לא נענה אלא בזכות מה שקרא אברהם להקב"ה אדון, יעוש"ה), וביאר המהרש"א שם דהשם אדון מורה על זה שהקב"ה משדד את מערכות הטבע, דהיינו שהקב"ה יחיד בעולמו וברצונו משנה אף את החוקים והגבולות שהוא טבע, (ויעוין בזה בדרך תבונות לרמח"ל, ואכ"מ), ולהנ"ל בשם הבית הלוי זהו המיוחד בנס יציאת מצרים וקריעת ים סוף, ותובן תשובת שרו של ים "מלפני אדון חולי ארץ" וכו'.